

Symboler i materiel kultur

Af Flemming Højlund

Under læsning af etnografisk litteratur støder man ofte på eksempler på, hvorledes materielle genstande, såsom smykker, våben og redskaber, kan opfylde symbolske funktioner:

Hos bororo-stammen i Brasilien bar næsten alle genstande tegn, hvoraf man kunne læse, hvilken klan og subklan ejeren tilhørte. De enkelte klaner havde rettighederne til bestemte måder at skære og forme på, til visse genstande og farver og til kombinationer af disse i forskellige mønstre (Lévi-Strauss 1955, 234) (se omslag og figur 1, 2 og 3).

Hos yao-folket, der bor øst for Malawi-søen i det sydøstlige Afrika, kom den politiske kamp i høj grad til udtryk i konkurrencen om at erhverve forskellige symboler på prestige. Betydningsfulde mænds prestige fremgik bl.a. af hvilken type og størrelse kniv, de bar (Mitchell 1966, 77 f).

Konfronteret med disse eksempler på materielle genstandes symbolske funktioner er det bemærkelsesværdigt, at arkæologiske funktionsanalyser i langt overvejende grad koncentrerer sig om tingenes praktiske funktion. Materiel kultur opfattes primært som et middel til tilpasning og udnyttelse af de fysiske omgivelser: Redskaber og våben bruges til indsamling, jagt, fiskeri og dyrkning. Huse og klæder beskytter mod vejr og vind. Dette synspunkt er naturligvis legitimt, men det må nødvendigvis suppleres med et andet, som udspringer af en forståelse af menneskets basale behov for kommunikation og identifikation. I denne sammen-

hæng har den materielle kultur – i bredeste forstand – en vigtig funktion ved at fungere som kommunikationsmiddel, en art »tingenes sprog«, som udtrykker individers og grupper værdier og normer.

I de ovenfor nævnte eksempler er bestemte genstande, mønstre eller lignende fast forbundet med bestemte betydninger, f.eks. medlemskab af en navngivet klan. På lignende måde sammenknytter de enkelte ord i sproget et meningsindhold med en lydlig forestilling. At udtrykket i det ene tilfælde er materielt, i det andet lydligt, er principielt underordnet. Der findes andre former for ikke-sproglige udtryk, f.eks. visse håndbevægelser (den knyttede hånd, V-tegnet), som har fået en fast defineret betydning på linje med sproglige ud-

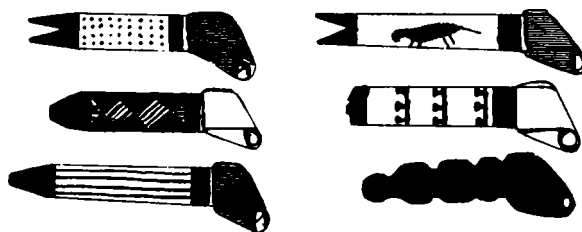
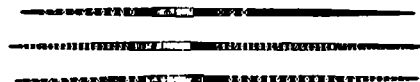
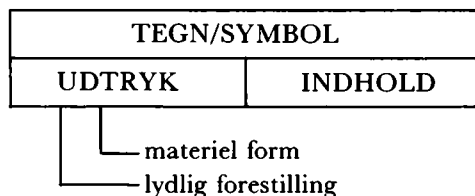

Fig. 1. Penisfutteraler prydet med heraldiske figurer (Lévi-Strauss fig. 33).

Fig. 2. Buer dekoreret med barkringe arrangeret i mønstre, der viser ejerens klan tilhørsforhold (Lévi-Strauss fig. 31).

tryk. Det væsentlige er, at der eksisterer en nogenlunde entydig forbindelse mellem udtryk og indhold, så en almen forståelighed sikres. Denne enhed mellem udtryk og indhold benævnes *tegn* eller *symbol* og udgør det basale element i al menneskelig kommunikation, hvad enten den er sproglig eller ikke-sproglig.

Praktiske og symbolske funktioner mødes ofte som aspekter af den samme genstand. Et redskab kan have en ganske bestemt praktisk funktion, men samtidig kan det opfylde en symbolsk funktion, som f.eks. statusindikator – være det ydre tegn på en bestemt social rang. Det første aspekt, som man kunne kalde det *instrumentale*, skaber direkte en ønsket tilstand. Det andet, der kunne kaldes det *ekspresive*, er en måde at udtrykke noget på. Skønt disse to aspekter ofte smelter sammen i den samme materielle form, må de adskilles i analysen, for hver behøver en forskellig forståelse. I det ene tilfælde er det centrale de konsekvenser og håndgribelige resultater, der sigtes imod og nås. I det andet tilfælde drejer det sig om en betydning, der søges udtrykt (Beattie 1964, 65 ff).

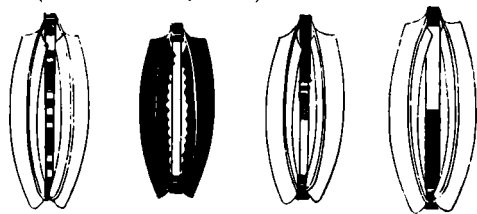

Fig. 3. Pileskafter med klandekoration (Lévi-Strauss fig. 32).

Den manglende erkendelse af denne skelnen har undertiden ført til unødig skepsis overfor mulighederne for ved hjælp af arkæologiske kilder at kunne udtale sig om de sociale aspekter af forhistoriske samfund:

»... man (må) først og fremmest huske på, at de kilder, der består af de materielle efterladenskaber, nødvendigvis giver materielle resultater.«

»Uden nogenlunde detaljerede skrevne efterretninger er det ikke muligt at skaffe sig viden om de sociale og politiske systemer...« (Piggott 1961, 15. Se også Piggott 1965, 1–23).

Det er et af formålene med de her fremlagte artikler at vise, at der er mere information nedlagt i materiel kultur, end det fremgår af disse to citater. Gennem en række etnografiske undersøgelser af små lokalsamfund vil det blive vist, at materiel kultur har funktioner, som går ud over det rent teknologiske niveau. Materielle genstande kan udtrykke tilknytning til visse sociale kategorier og informere om individers og gruppers identitet og kulturelle værdier. Endvidere vil det blive vist, hvorledes rangssymboler kan overskride den rent symbolske funktion som emblemer på prestige. Selve produktionen og distributionen af prestigegenstande kan i visse samfund spille en vital rolle i opnåelse og opretholdelse af social kontrol og politisk magt, både indenfor det enkelte samfund og i et større regionalt system.

Litteratur

- Beattie, J.: Other Cultures. Aims, Methods and Achievements in Social Anthropology. London 1964.
- Lévi-Strauss, C.: Tristes Tropiques. Paris 1955.
- Mitchell, J. C.: The Yao Village. A study in the social structure of a Nyasaland tribe. Manchester 1966.
- Piggott, S. (red.): Kulturens kilder (Dawn of Civilization). London 1961.
- samme: Ancient Europe from the beginnings of Agriculture to Classical Antiquity. Edinburgh 1965.